

Рецензенти:

І.П. Лановенко, доктор юридичних наук, професор, член кореспондент АПр.Н України, заслужений діяч науки і техніки України (за спеціальністю 12.00.08);

Ф.В. Лопушанський, доктор юридичних наук, провідний науковий співробітник (за спеціальністю 12.00.08).

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Київського інституту внутрішніх справ при
Національній академії внутрішніх справ України.
Протокол № 4 від 30 листопада 1998 року.*

Литвин О.П.

Л64 Вина в складах злочинів проти громадської безпеки і народного здоров'я. – К. : Знання, 1998. – 24 с. – Бібліогр.: с.23-24.

ISBN-966-7537-81-1

В роботі даються чіткі ознаки злочинів з подвійною формою вини. Здійснене розмежування невинного за подіяння шкоди та злочинів, скоєних з необережності. Запропоновані шляхи удосконалення загальної частини КК України.

Розраховано на наукових працівників, спеціалістів, студентів вищих навчальних закладів.

ББК 67.9(4УКР)308 + 67.308

ISBN 966-7537-81-1

© Литвин О.П., 1998 р.

Розгляд суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених у статтях 221, 225, 227¹, 227², 228² КК, почнемо з їх загальної характеристики, після чого перейдемо до конкретної характеристики згідно з послідовністю розташування їх у КК, з більш детальним розглядом деяких із них.

На відміну від об'єктивних ознак, які виражають безпосередній вплив на інтереси суспільства, які охороняються, ознаки, що проявляються в суб'єктивній стороні, виявляють внутрішнє, психічне ставлення винного до скоєного діяння і наслідкам цього діяння. Якщо при скоєнні умисних злочинів зміст суб'єктивної сторони здебільшого обумовлюється усвідомленням характеру і психічним відношенням суб'єкта лише до дій або бездіяльності, а також до можливості настання злочинного наслідку, то при незаконному володінні предметами підвищеної загальної небезпеки суб'єктивна сторона, окрім того, включає усвідомлення суб'єктом характеру злочину, скоєного ним або іншими особами в результаті використання таких предметів.

І.П. Лановенко стверджує, що інтелектуальним і вольовим ознакам умислу притаманний тісний, можна сказати, органічний зв'язок, так як воля не тільки взаємодіє зі свідомістю, витікає із неї, але і в повному розумінні цього слова спирається на свідомість. Інтелектуальні і вольові ознаки умислу глибоко пов'язані між собою, вони взаємодіють і в тому або іншому поєднанні завжди містяться в цьому понятті [1]. Але їм притаманні і специфічні особливості. А.Ш.Якупов зазначає, що коли інтелектуальні ознаки умислу відповідають на питання про те, які фактичні обставини, що відносяться до складу конкретного злочину, були усвідомлені і які наслідки цього діяння передбачались особою, то вольова ознака умислу відповідає на питання про те, як ставилася особа до того, що нею було усвідомлено і передбачалось [2].

Отже, інтелектуальний момент суб'єктивної сторони незаконного володіння зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами має специфічні особливості, які необхідно враховувати при визначенні форми вини і кваліфікації злочину.

Із такого загальноприйнятого в теорії кримінального права розуміння суб'єктивної сторони витікає тісний зв'язок об'єктивного і суб'єктивного. Якщо суб'єктивне — це внутрішнє ставлення особи до об'єктивного, то, в свою чергу, об'єктивне (діяння, наслідок) дозволяє правильно визначити суб'єктивні ознаки посягання.

З огляду на зазначене можна сказати, що через суб'єктивну

сторону, недивлячись на те, що вона відображає вольову, нематеріальну діяльність суб'єкта, завжди проявляється факт об'єктивної дійсності, адже вольова діяльність особи в злочині, як взагалі, так і в будь-якій іншій свідомій поведінці людини, об'єктивується в його діянні.

А.П. Слободяник підкреслює, що вольові дії — як дії, направлені на досягнення свідомо поставлених цілей, - з фізіологічної точки зору є складними рефлекторними актами, які викликаються зовнішніми і внутрішніми подразниками [3].

Воля - це здатність людини свідомо контролювати свою діяльність і активно керувати нею, долати перешкоди і підпорядковувати її свідомо поставленій меті. Воля, як і всі психічні явища, - одна із форм відображення. Відображуванним об'єктом у вольовому процесі є об'єктивна мета діяльності, але не сама собою, а в її співвідношенні з фактично виконуваною власною діяльністю, яка забезпечує досягнення цієї мети.

У проявах волі завжди присутнє своєрідне психічне вольове зусилля, направлене на подолання перешкод, які стоять на шляху до досягнення поставлених цілей.

Окремі, свідомо регульовані дії, тобто дії, пов'язані з проявом вольового зусилля, називаються вольовими, умисними або довільними.

Воля, як відмічає в своїй роботі Г.Г.Курнатовський, проявляється в тих випадках, коли людина примушує себе зробити щось, незважаючи на перешкоди. Але ця людина, завдяки волі, може й утриматися від виконання дії або скоєння вчинків. Часто вольові гальма - не менш складна дія, ніж активізація діяльності. Воля проявляється в усій складній діяльності людини, і в окремих діях. Тому і цілі, поставлені людиною перед собою, можуть бути далекими, для досягнення яких потрібне все життя, і близькими — яких можна досягти за декілька секунд [4].

Як відомо, всякій вольовій дії людини передують:

- 1) виникнення певної потреби;
- 2) усвідомлення цієї потреби і виникнення в свідомості певних мотивів і відповідного бажання в вигляді постановки мети;
- 3) боротьба мотивів;
- 4) вибір рішення;
- 5) прийняття однієї із можливостей як рішення;
- 6) реалізація прийнятого рішення [5].

Як самостійні ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів виділяється вина, мотив і мета.

Серед них вина, оскільки вона визначає, як справедливо зазначив М.Й. Коржанський, інтелектуальне і вольове відношення злочинця до скоєного, є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кожної злочинної дії (бездіяльності) — без вини кримінальна відповідальність виключається. Суттєве значення має поділ умисної вини на умисел визначений, який може бути простим і альтернативним, і невизначений [6], так як від цього, за словами С.А. Тарарухіна, в конкретній ситуації залежить оцінка громадської небезпеки і кваліфікація злочину в цілому [7].

Ядром суб'єктивної сторони будь-якого злочину є вина як психічне ставлення суб'єкта, до інтересів суспільства, які охороняються кримінальним правом, що виражена в скоєному ним суспільно небезпечному діянні[8].

Вчення про вину є одним із основоположних елементів теорії науки кримінального права. Без вини не може бути кримінальної відповідальності. Правильне розуміння вини має велике значення і в боротьбі за закріплення принципів відповідальності перед законом усіх членів суспільства, які порушили цей закон.

Так, структура об'єктивної сторони незаконного володіння предметами озброєння, незаконних дій з радіоактивними матеріалами, легкозаймистими, отруйними, сильнодіючими і їдкими речовинами, а також інших, названих вище, діянь, вказує на те, що ці дії (бездіяльність) допускають тільки прямий умисел, за виключенням деяких із них (наприклад, з необережності можна порушити правила зберігання, використання, обліку і перевезення вибухових речовин — ст.221 КК). Але необережно носити, зберігати, придбавати тощо зброю, бойові припаси або вибухові речовини, а також скоювати незаконні дії з радіоактивними матеріалами, легкозаймистими, отруйними, сильнодіючими, їдкими, психотропними, а також іншими загальнонебезпечними речовинами не можливо, оскільки ці дії завжди мають мету.

Як правило, будь-яка осудна особа, що досягла певного віку, усвідомлює суспільно небезпечну суть своїх вчинків. Питання про відсутність усвідомлення громадської небезпеки може виникнути на практиці лише в рідких випадках: або в силу особливих якостей самого суб'єкта (його нерозвиненість, слабоумство, психічна хвороба) чи особливої ситуації, в яку суб'єкт потрапив [9].

Таким чином, щоб визнати діяння злочинними, наприклад, як незаконне володіння зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, необхідно встановити, що, скоюючи його, винні, перш за все, усвідомлювали фактичну сторону своїх дій (бездіяльності),

так як вони, на думку Л.Ф.Соколова, допускають конкретну ступінь небезпеки для оточуючих, для невизначеного кола осіб, і ця ознака є вирішальною умовою, при якій виникає загроза громадській безпеці — основі об'єкта цього злочинного посягання [10]. Інтелектуальний момент вини, як прямого умислу, складається із усвідомлення винним громадської небезпеки і протиправності скоюваного діяння, передбачення його суспільно небезпечних наслідків.

Поряд з громадською небезпекою і протиправністю діянь, витікаючих із правової заборони та самого факту неможливості вільного придбання, а також існуючої дозвільної системи і інших форм контролю, які регулюють обіг загальнонебезпечних предметів, винний усвідомлює і основні фактичні ознаки діяння, які утворюють шляхом дії (бездіяльності) склад злочину, що полягає в бажаному незаконному володінні або поводженні з предметами озброєння, а також іншими предметами, незалежно від їх придатності (якщо особа вважає, що вони придатні до використання тощо).

Суб'єктивна сторона конкретних злочинів, які розглядаються нами, характеризується як умисною, так і необережною змішаною формою вини. По відношенню до факту порушення правил вина особи може бути виражена в формі умислу або необережності. По відношенню до настання або можливості настання тяжких наслідків вина може бути тільки необережною. При наявності умислу в відношенні наслідків скоєно потрібно кваліфікувати за статтями про злочини проти особи або власності. Так, суб'єктивна сторона діяння, передбаченого ч.1 ст.221¹ КК, виражається в прямому умислі по відношенню до порушення правил провезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин і в необережності по відношенні до настання тяжких наслідків (ч.2 ст.221¹ КК). У випадку наявності прямого умислу в відношенні тяжких наслідків винний повинен нести відповідальність за сукупністю злочинів (за ст.221¹ КК і за конкретні наслідки — людські жертви, нанесення тяжких тілесних ушкоджень тощо). Суб'єктивна сторона діяння, передбаченого ст.222 КК, характеризується тільки прямим умислом і полягає в одній із п'яти (ч.1) дій: а) носінні, б) зберіганні, в) придбанні, г) виготовленні, д) збуванні вогнестрільної зброї, бойових припасів або вибухових речовин; або в одній із трьох (ч.3) дій: а) носінні, б) виготовленні в) збуті кинджалів, фінських ножів або іншої холодної зброї. Винний, скоюючи будь-яку із цих дій усвідомлює їх громадську небезпеку і бажає діяти таким чином, добиваючись досягнення наміченого результату. Злочин, передбачений ст. 223 КК, може бути скоєний тільки з прямим умислом. Винний усвідомлює, що скоєно

вилучення саме вогнестрільної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів або вибухових речовин, заволодіває ними, не маючи на те права, з наміром привласнити вкрадене (передати іншій особі), а так само розпоряджатись ним на власний розсуд, інакше кажучи добиваючись злочинного результату.

Суб'єктивна сторона діяння, передбаченого ст.224 КК, по відношенню до насталих тяжких наслідків виражається лише в формі необережності: особа не передбачає, але за обставинами зберігання вогнестрільної зброї і боеприпасів могла і повинна була передбачити, що внаслідок порушення нею правил зберігання вказаних предметів яка-небудь інша особа зможе скористатися ними, завдати шкоди громадській безпеці.

Якщо ж необережне зберігання вогнестрільної зброї і боеприпасів, яке спричинило істотну шкоду правоохоронним інтересам, допустила посадова особа, то вона несе відповідальність за ст.167 або ст. 245¹ КК.

Діяння, передбачене ст.225 КК, може бути скоєно тільки з необережності. При цьому особа усвідомлювала, що пересилала поштою або багажем легкозаймисті або їдкі речовини. Вона передбачала можливість настання тяжких наслідків (тобто незаконна пересилка поштою або багажем скоюється умисно), але легковажно розраховувала на їх запобігання (ненастання), або хоча і не передбачала можливості їх настання, але повинна була і могла передбачити. При бажанні або умисному допущенні настання шкідливих наслідків кримінальна відповідальність настає, залежно від об'єкта посягання, за відповідною статтею про злочини проти особи чи за умисне знищення або пошкодження майна, а при наявності умислу, направленою проти держави - за відповідною статтею, розташованою в главі I Особливої частини КК України про особливо небезпечні державні злочини.

Ст.227¹ КК характеризується умисною формою вини: особа розуміє, що приховує інформацію, яку зобов'язана була надати при погіршенні екологічної обстановки або при захворюваності населення через погіршення обстановки, або умисне перекручує вказану інформацію, усвідомлюючи при цьому суспільно небезпечний характер своїх дій і бажаючи приховати або перекрутити відповідні відомості (в тому числі про радіаційну обстановку, пов'язану із забрудненням ґрунту, водних ресурсів, атмосферного повітря, продуктів харчування і з негативним впливом на здоров'я людей, рослинний і тваринний світ).

Ст.227² КК характеризується умисною формою вини і спеці-

альною корисливою метою збуту продуктів харчування або іншої продукції, радіоактивно забруднених більше допустимих рівнів. Якщо продукти харчування заготовлювались або перероблювались для власного вживання, то такі дії не утворюють складу цього злочину. Дії ж з іншою продукцією завжди будуть злочинними, так як навіть їх зберігання для власних потреб в екологічно чистій зоні може завдати шкоди здоров'ю інших осіб. (В цьому випадку вони повинні прирівнюватися до радіоактивних матеріалів).

Скоюючи діяння, передбачені ч.1 ст.228² КК, особа усвідомлює загальнонебезпечний характер своїх дій у відношенні радіоактивних матеріалів і бажає діяти саме таким чином (добиваючись злочинного результату).

Частина 2 ст.228² КК передбачає необережну форму вини по відношенню до можливості настання шкідливих наслідків. Винна особа передбачає можливість загибелі людей або настання інших тяжких наслідків своїх дій або бездіяльності, легковажно розраховує на запобігання їм, або взагалі не передбачає можливості загибелі людей або настання тяжких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Ст.228³ КК характеризується прямим умислом. При цьому розкрадання може бути скоєно як з метою збуту радіоактивних матеріалів, так і без такої мети. Тому у всіх випадках необхідно вияснити мету розкрадання радіоактивних матеріалів.

Розкрадання радіоактивних матеріалів віднесено законодавцем до тяжких злочинів (ст.7¹ КК), і тому при наявності умов, визначених у законі, особа, яка скоїла таке розкрадання, може бути визнана особливо небезпечним рецидивістом.

При встановленні, що розкрадання радіоактивних матеріалів скоєно з метою їх подальшої передачі, дії винного потрібно кваліфікувати додатково і як приготування до злочину, передбаченого ч.1 ст.228² КК.

Розкрадання радіоактивних матеріалів і їх подальше зберігання, використання, передача, перевезення або загроза їх використання, а так само руйнування потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів ст.228³ і ч.2 ст.228², або ст.228², або ч.1 ст.228⁵ КК тощо.

Скоєння розкрадання радіоактивних матеріалів і подальше зберігання, а також їх передача або використання, якщо вони потягли загибель людей або інші тяжкі наслідки, потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів ст.228³ і ч.2 ст.228² КК.

Ст. 228⁴ КК передбачає прямий умисел та спеціальну мету. Скоюючи діяння, які передбачені в ч.1 і ч.2 статті, особа, що по-

грожує, усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій і бажає діяти саме так, примушуючи державу, міжнародну організацію, фізичну або юридичну особу виконати її вимоги.

Частина 1 ст.228⁵ КК передбачає змішану форму вини в прямому умислі або необережності. При умисному порушенні правил зберігання, використання, обліку, перевезення радіоактивних матеріалів винний передбачає, що його дії створюють загрозу загибелі людей або настання тяжких наслідків, але легковажно розраховує на запобігання їм, або не передбачає створення своїми діями загрози загибелі людей чи настання тяжких наслідків, але легковажно розраховує на запобігання їм, або не передбачає створення своїми діями загрози загибелі людей або настання тяжких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Діяння, передбачене ч.2 ст.228⁵ КК — може бути скоєно лише з необережною формою вини. Винна особа, порушуючи правила, передбачає можливість загибелі людей або не передбачає настання інших тяжких наслідків, але легковажно розраховує на запобігання їм, чи не передбачає можливості загибелі людей або інших тяжких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Ст.228⁶ КК характеризується прямим умислом: винна особа усвідомлює загальнонебезпечний характер протиправного вивезення за межі України сировини, обладнання для створення зброї (військової і спеціальної техніки) і бажає діяти таким чином.

Ст.228⁷ КК — прямим умислом: винна особа також усвідомлює загальнонебезпечний характер ввезення на територію України або транзиту через її територію відходів, вторинної сировини, речовин або матеріалів, які відносяться до категорії небезпечних відходів, заборонених до ввезення, і бажає діяти таким чином.

Ч.1 ст.229 КК — умисною виною зі спеціальною метою збуту, яку необхідно доказати після затримання винного, а ч.2 ст.229 КК — як умисною, так і необережною. Всі склади злочинів, передбачені статтями 229¹ — 229⁸, 229¹¹ — 229²⁰ КК, скоюються тільки в формі прямого умислу. Винна особа, скоюючи один або декілька таких злочинів, діє згідно зі своїм бажанням для досягнення конкретного результату, усвідомлюючи громадську небезпеку своїх дій.

Таким чином, суб'єктивна сторона досліджуваних злочинів з формальними і матеріальними складами має відмінності, правда, як правило, в складах злочинів проти загальної безпеки. В основній видовій групі злочинів проти народного здоров'я таких відмінностей, особливо в формі вини, не існує.

Так, одні із них являють собою протиправне поведіння з за-

гальнонебезпечними предметами і передбачають вину лише в формі прямого умислу. В цю групу, згідно з суттю, закладеною в самому законі, входить більшість досліджуваних норм, які захищають громадські інтереси від незаконних дій з загальнонебезпечними предметами — їх носіння, зберігання, придбання, виготовлення або збут, розкрадання, заготівля, переробка, використання, передача або руйнування, вивезення і ввезення та інші протиправні дії.

У другій групі злочинів з матеріальним складом передбачається окреме встановлення вини, яка полягає як у порушенні правил (інструкцій і інших нормативних актів) загальної безпеки, так і в настанні наслідків. Вони характеризуються, як правило, змішаною формою вини. Це, перш за все, норми, які відносяться до видової групи "проти громадської безпеки", що попереджають обіг і поведіння з загальнонебезпечними предметами: порушення правил їх зберігання, використання, обліку, перевезення, пересилання, що можуть потягти за собою тяжкі наслідки.

Кажучи про оцінку характеру суб'єктивної сторони злочину, потрібно мати на увазі і такий важливий фактор, як соціальна значимість вини. В науці кримінального права була піддана серйозній критиці оціночна концепція вини, її непридатність очевидна, так як спроба обґрунтувати вину її негативною оцінкою з боку держави, прагнення представити сутність вини, як відповідну її оцінку судом — зовсім неприйнятні. На нашу думку, з питання про соціальний зміст вини найбільш послідовну і чітку позицію займає О.С. Іоффе. Так, у монографії "Ответственность по советскому гражданскому праву" він вказує: "благодаря вине правонарушение становится уже не просто объективно неправомерным фактором, но и выражает в себе определенное отрицательное отношение правонарушителя к интересам социалистического общества или отдельного гражданина. В этом и заключается социальное содержание вины как условия ответственности по советскому праву [11]".

Розглянемо більш детально умисні злочини. Незаконне виготовлення, зберігання, носіння і збут вогнепальної зброї, а також і її розкрадання, як і приховування або перекручення відомостей про стан екологічної обстановки або захворюваності населення; заготівля, переробка або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування або іншої продукції; незаконне вивезення за межі України сировини, матеріалів, обладнання для створення зброї, а також військової і спеціальної техніки або незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини, протиправні дії (обіг) з наркотичними речовинами, психотропними речовинами, прекурсорами,

нарковмістовними рослинами і іншими предметами - можуть бути скоєні тільки з прямим умислом. Це означає, що суб'єкт усвідомлював суспільно небезпечний характер своєї дії, передбачав її суспільно небезпечні наслідки і бажав їх настання (ст.8 КК). Відповідно, законодавець встановлює три взаємопов'язані ознаки прямого умислу, а саме:

А. Усвідомлення громадської небезпеки діянь. Ця ознака відноситься до сфери свідомості. Вона визначається такими суб'єктивними якостями людини, як її життєвий досвід, знання, професійні навички тощо. До цієї ж ознаки відноситься усвідомлення протиправності скоюваного діяння. Суб'єкт, який незаконно володіє зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, радіоактивними матеріалами (розкрадаючи їх), а також який скоює дії, заборонені статтями 221, 221¹, 222, 223, 227¹, 227², 228³, 228⁴, 228⁶, 228⁷, 229 — 229⁸, 229¹¹ — 229²⁰ КК, безсумнівно усвідомлює, що його дії становлять реальну небезпеку для суспільства. Він поінформований і про те, що ці діяння заборонені законом.

Б. Передбачення суспільно небезпечних наслідків (і суспільно небезпечного злочинного результату). Свідомістю винної особи охоплюється і те, що наявність в її володінні предметів озброєння, радіоактивних матеріалів, легкозаймистих, їдких, отруйних і сильнотоксичних речовин, або порушення нею правил зберігання, використання, обліку і перевезення вибухових речовин, або незаконне провезення на повітряному судні вибухових, легкозаймистих речовин; приховування або перекручення відомостей про стан екологічної обстановки або захворюваності населення; заготівля, переробка або збут радіоактивних продуктів харчування або іншої продукції тощо створює реальну загрозу загальній безпеці.

В. Бажання настання певних наслідків (злочинних результатів). Тут мається на увазі стан волі винної особи. Суб'єкт прагне до того, щоб володіти, наприклад, зброєю, і мати її у себе. І якщо розглядати детальніше незаконне володіння предметами озброєння, то ці склади злочинів відносяться до категорії формальних, і тому законодавець не пов'язує їх з настанням будь-яких певних, конкретних наслідків. Однак в плані суб'єктивному, при бажанні особи володіти зброєю і, одночасно, усвідомленні нею неминучості загрози загальній безпеці, яка виникає в результаті цього володіння, стає очевидною і така ознака, як бажання винним наслідків у вигляді загрози загальному благополуччю, спокою і безпеці (яка несе в собі злочинний результат, тобто завершеність в реалізації його бажання).

Це найбільш загальні положення.

Разом з тим склади злочинів, які розглядаються, мають і певну специфіку. Так, в практичній діяльності ОВС виникають такі запитання:

1) Чи підлягають кримінальній відповідальності особи, які незаконно зберігають нарізну вогнестрільну або холодну зброю, бойові припаси або вибухові речовини, не знаючи про те, що вони несправні і не можуть бути використані за своїм прямим призначенням, тобто для проведення пострілів, вибухів, колото-різаних тілесних ушкоджень?

На нашу думку, помилкове уявлення винного відносно придатності вогнестрільної або холодної зброї, бойових припасів або вибухових речовин ніякого впливу на відповідальність не повинне мати, і тим більше, мати хоч якесь значення для кваліфікації тих або інших дій, а незаконне поводження з одним із них або з усіма ними повинне тягти за собою кримінальну відповідальність за ст.222 КК;

2) Як кваліфікувати дії осіб, які незаконно володіють предметами озброєння, отруйними, сильнодіючими речовинами, радіоактивними матеріалами або іншими подібними предметами, якщо таке володіння настало в результаті знахідки?

У цьому випадку, сам факт походження названих предметів залишається безкарним і не отримує юридичної оцінки, не підпадає під правове регулювання, що може здійснити профілактичну дію також і на осіб, які знайшли предмети озброєння, радіоактивні, отруйні або сильнодіючі речовини.

Гадається, що такі особи повинні притягуватись до кримінальної відповідальності за привласнення знайденого або випадково потрапившого до них державного або колективного майна. Факт того, що вищеназвані предмети є державними або належать громадським організаціям (скажімо, товариству рибалок і мисливців), не викликає ніякого сумніву, так як пістолети, нагани, кортики, кинджали та інша зброя, бойові припаси, вибухові, радіоактивні, отруйні або сильнодіючі речовини в вільний продаж не поступають. Такі дії, якщо всі ці предмети з'явилися у винної особи всупереч чинному законодавству, повинні тягти кримінальну відповідальність за сукупністю - за ознаками ст.88 КК і, відповідно, за статтями 222 або 228², 229, 229¹, 229⁶, 229⁸, 229¹³, 229¹⁷ або ст. 229²⁰ КК.

Незаконне володіння предметами озброєння, радіоактивними, отруйними або сильнодіючими та іншими речовинами і предметами може потягти за собою тяжкі наслідки, обумовлені діями інших осіб, окрім волі особи, винної в незаконному зберіганні, виготовлення, носінні, придбанні, використанні, передачі або руйнуванні,

придбанні і збуті певних загальнонебезпечних предметів;

3) Чи підлягає в таких випадках відповідності володіюча цими предметами особа, за фактично настали шкідливі наслідки?

Вважаємо, що в цьому випадку вина може бути виражена тільки в фактичних діях (бездіяльності), наприклад, в носінні, зберіганні, виготовленні і збуті предметів озброєння, їх придбанні і зберіганні (якщо вони саморобні), що повинно тягти відповідальність за ст. 222 КК, а якщо вони заводського виготовлення, то коли вони знайдені - якщо неможливо доказати розкрадання - за сукупністю зі ст.88 КК, а при придбанні - за сукупністю статей 222 і 213 КК. Таким чином створюється "ланцюгова реакція" в відповідальності за володіння зброєю, яка не залишає без правового регулювання жодної дії, передбачаючи будь-яку ситуацію або висунути злочинцем версію з метою уникнути від відповідальності, так як суб'єкт, який придбає, розкрадає (привласнює знайдене і добровільно не здає його згідно з ч.2 ст.222 КК), виготовляє, носить, зберігає зброю - вчиняє діяння, які заборонені законом. І якими б мотивами винний не виправдовував своєї протиправної поведінки, наприклад, стверджуючи, що володіння зброєю необхідне з метою охорони свого, державного або колективного майна (якщо це не передбачено функціональними обов'язками), самооборони тощо, - у всіх цих випадках працівникам правоохоронних органів потрібно більш ретельно проводити розслідування, всебічно перевіряючи належність підозрюваного до професійних або організованих злочинців.

На підставі викладеного вину в діяннях, які розглядаються, можна визначити таким чином: здійснюючи носіння, зберігання, придбання, виготовлення, збут, а також розкрадання предметів озброєння і радіоактивних матеріалів; здійснюючи незаконні дії з легкозаймистими, їдкими, сильнодіючими, отруйними речовинами, наркотичними речовинами, психотропними речовинами прекурсорами; приховуючи або перекручуючи відомості про стан екологічної обстановки або захворюваності населення; заготовляючи або збуваючи радіоактивно забруднені продукти харчування або іншу продукцію тощо, винний усвідомлює, що протиправно володіє предметами підвищеної загальної безпеки і скоює інші протиправні дії проти правоохоронних інтересів, діє суспільно небезпечно, передбачає настання в результаті своїх дій (бездіяльності) таких суспільно небезпечних наслідків, як спричинення збитків загальній безпеці і народному здоров'ю, а в випадку виконання об'єктивної сторони досліджуваних злочинів (в яких як предмет злочину виступають предмети підвищеної безпеки, наприклад, радіоактивні мате-

ріали, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори тощо) - фізичним і юридичним особам.

При скоєнні злочинів, які полягають в незаконному володінні предметами озброєння, ознаки суб'єктивної сторони діянь мають всі загальні риси, притаманні умислу, злочинам з формальним складом.

Разом з тим соціально-політична сутність індивідуальних особливостей, які характеризують об'єктивні ознаки перелічених вище діянь, проявляється в фактичних обставинах умислу суб'єкта, охоплює ці обставини і розкриває їх, знаходячи специфічне, тільки їм притаманне відбиття в інтелекті і волі суб'єкта.

Оскільки дії, які розглядаються, скоюються в відношенні загальнонебезпечних предметів, свідомість суб'єкта повинно відображати характер того предмета, щодо якого він скоює антисуспільний, кримінально караний вчинок, і для наявності складу злочину достатньо його загального уявлення про те, що зброя, бойові припаси, вибухові, радіоактивні матеріали, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори тощо, гази нервово-паралітичної й іншої дії володіють об'єктивними якостями і служать для ураження живої сили або руйнування і настання інших наслідків від їх впливу. Саме ці якості названих предметів надають діям особи загальнонебезпечний характер.

Немає значення для відповідальності суб'єкта невдала спроба, наприклад, неможливість застосувати зброя злочину в силу причин, незалежних від його волі (постріл не настав через несправність зброї, яка виявлена в момент скоєння злочину; у ножа не зафіксувалось лезо тощо).

При аналізі суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.222 КК, ряд авторів вказує, що умисел винних охоплює розуміння незаконності скоюваних дій. Під незаконністю в таких випадках усвідомлення відсутність дозволу на володіння зброєю (це положення можна віднести і до злочинів, передбачених ст.228² КК). Так, на думку Н.Д.Дурманова, винний усвідомлює, що він носить, зберігає, виготовляє або збуває вогнестрільну зброю, бойові припаси або вибухові речовини незаконно, без дозволу [12].

Приймаючи фактичні обставини своїх дій у сукупності з іншими тяжкими злочинами, при скоєнні яких можливе застосування предметів, які мають уражаючі властивості, суб'єкт усвідомлює характер всієї небезпеки, що прихована в незаконному володінні предметами підвищеної небезпеки, для громадських відносин, які ставляться під загрозу його злочинними діями.

Винний свідомо скоює вказані дії, усвідомлюючи те, що зброя, бойові припаси і вибухові речовини становлять небезпеку для оточуючих [13]. Продовжуючи цю думку стосовно досліджуваної нами проблеми, можна сказати, що свідомість особи (професійного або організованого злочинця), яка постійно впливає на вищезазначені предмети, охоплює можливу шкоду, створювану нею для оточуючих у результаті злочинного володіння загальнонебезпечними предметами, а також скоєння злочинних дій, які становлять велику загрозу, особливо в момент скоєння запланованих і добре розроблених (масштабних) злочинів, коли наражається на небезпеку велика кількість людей. Розуміння іншої загрози - об'єктам, які охороняються законом, - містить і відображає ту мету, яка є внутрішнім переможцем у формуванні невизначеного умислу винного (по відношенню до життя, здоров'я і майна невизначеного кола осіб, нормальної діяльності підприємств, організацій, установ), що полягає в носінні винним зброї, скоєнні інших злочинних, шкідливих для суспільства дій (статті 227¹, 227², 228⁶, 229 КК). Така небезпека настає з початку фактичного володіння зброєю, радіоактивними, отруйними або сильнодіючими речовинами (незалежно від того, наскільки ці дії віддалення від скоєння наступного, більш тяжкого злочину).

Питання про усвідомлення громадської безпеки діяння — це питання про усвідомлення певного характеру цієї безпеки, яка складається із усвідомлення соціальних ознак діяння в їх сукупності [14].

Можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння суб'єкт усвідомлює безпосередньо через знання законів, службових або професійних функцій. У більш широкому розумінні, такий обов'язок включає передбачення, яке випливає із загальної правосвідомості, із засвоєння в процесі виховання і соціальної діяльності правил соціалістичного співіснування [15].

Немає сумніву, що усвідомлення суб'єктом громадської безпеки діяння нерідко відбувається опосередковано, через усвідомлення інших ознак складу, яким може бути предмет злочину [16]. При цьому для визначення можливості або неможливості передбачення особою суспільно небезпечних наслідків свого діяння (вчинків, поведінки) вирішального значення набуває врахування конкретних обставин ситуації, індивідуальних особливостей особи суб'єкта. Саме тому в юридичній літературі наголошується на обов'язок передбачення суспільно небезпечних наслідків, який становить об'єктивний критерій. У той же час практична можливість такого передбачення — це вже суб'єктивний критерій. Тільки в

своїй сукупності ці критерії — об'єктивний і суб'єктивний — дають можливість зробити висновок про наявність так званої антисуспільної направленості особи чи про її відсутність.

Законодавець, говорячи про умисел і його ознаки, не згадує про діяння, які скоєні з подвійною формою вини, а також про невинне нанесення шкоди, що призводить в практичній діяльності правоохоронних органів до помилок і хибних висновків при прийнятті рішень.

Це відноситься до злочинів, передбачених ст. 221, ч.2 ст.221¹, ст. 224, ст. 225, ч.2 ст.228², ч.1 ст.228⁵, ч.2 ст.229 КК. Так, із 315 вивчених справ цієї категорії — 84 закрито через хибний висновок про фактичне нанесення шкоди інтересам, які охороняються. Необережне заподіяння шкоди тлумачилося як невинне (випадкове) нанесення шкоди, малозначуще тощо (основною причиною тому є змішана форма вини). З урахуванням пом'якшуючих вину обставин, у 16 випадках справи передавались на розгляд за ст.51 КК. У 49 випадках - за ознаками ч.1 ст.50 КК, було взагалі вирішено відмовити в порушенні кримінальної справи. І тільки 95 справ розглянуті в суді з винесенням звинувачувальних вироків.

Як уже відзначалось, злочини проти громадської безпеки з матеріальними складами потребують роздільного встановлення вини, а саме в відношенні діяння і наслідків, і характеризуються, як правило, змішаною (подвійною) формою вини. Щодо питання про цю форму вини існують дві протилежні точки зору. Прихильники подвійної або змішаної форми вини вважають, що можливо і логічно допустити роздільне встановлення вини по відношенню до діяння і по відношенню до наслідків. Противники змішаної форми вини вважають, що роздільне встановлення форми вини до дії і наслідків не відповідає кримінальному закону, а також положенням психології і філософії [17].

Гадається, що докази противників змішаної форми вини не заперечують її існування. Її наявність не виключається чинним законодавством, не суперечить йому, тому що вона знаходиться в рамках винного скоєння суспільно небезпечного діяння. Змішана форма вини побудована на співвідношенні ознак умислу і необережності і не виходить за рамки цих ознак [18].

У складах з змішаною формою вини злочинів, які розглядаються нами, законодавець окремо характеризує як діяння, так і наслідок. Наприклад, законодавець вказує: "необережне зберігання вогнестрільної зброї і боєприпасів, якщо це потягло за собою людські жертви або інші тяжкі наслідки", "незаконна пересилка поштою

або багажем легкозаймистих або ідких речовин, якщо це потягло тяжкі наслідки", "порушення правил зберігання, використання, обліку і перевезення вибухових речовин, якщо це потягло людські жертви або інші тяжкі наслідки", "незаконне провезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин, яке потягло тяжкі наслідки", "порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин або піротехнічних виробів, якщо ці дії могли потягти тяжкі наслідки". Тому і виникає необхідність роздільно вирішувати питання про форму (вид) вини по відношенню до діяння і його наслідків.

Необхідність роздільного встановлення вини в відношенні діяння і наслідків з урахуванням вищесказаного обумовлює необхідність внесення таких пропозицій.

У доопрацьованому проекті Кримінального кодексу України, підготованого робочою групою Кабінету Міністрів України (березень 1997р.), передбачена Глава 5 "Вина та її форми" [19]. В ст.17 "Форми вини" цього проекту говориться, що "вина особи при вчиненні злочину може бути умисною або необережною." Не можна погодитись з тим, що це формулювання дає поняття вини. Думається, не існує необхідності давати взагалі поняття вини, якщо про неї фактично йде мова в ч.1 ст.11 проекту "Поняття злочину". "Злочинном визнається суспільно небезпечне, винне діяння (дія або бездіяльність), заборонене кримінальним законом під загрозою покарання". В подібному випадку, на нашу думку, необхідно говорити просто про форми вини, не вдаючись в непотрібні визначення поняття. Наприклад, в такому формулюванні: "винного в скоєнні злочину може бути визнана лише особа, яка умисне або з необережності скоїла одне із діянь, заборонених чинним Кримінальним кодексом".

У ст.19 проекту КК "Необережність та її види".

(1) Необережним визнається злочин, вчинений із злочинної самовпевненості або злочинної недбалості.

(2) Злочин визнається вчиненим із злочинної самовпевненості, якщо особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дій або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення.

(3) Злочин визнається вчиненим із злочинної недбалості, якщо особа, що його вчинила, не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоч повинна була і могла їх передбачати.

Вважаємо, таке формулювання не вирішить існуючі проблеми, що потребують конкретизації кримінального покарання за необережності, з

відмежуванням її відразу від невинного заподіяння шкоди (казусу). Враховуючи, що всі склади злочинів, які скоюються з необережності, в тій або іншій мірі виділяються самим законодавцем у чинному КК (порушення правил міжнародних польотів - ст.76, порушення правил безпеки руху і експлуатації транспорту - ст.77, порушення порядку використання повітряного простору України - ст.77¹, необережне знищення або пошкодження державного або колективного майна - ст.90, злочинно-необережне відношення до охорони державного або колективного майна - ст.91 тощо). Тому потрібно лише зазначити те, що "скоєним з необережності може бути визнане тільки те діяння, яке спеціально передбачене відповідною статтею Особливої частини чинного Кримінального кодексу". Таке формулювання, на наш погляд, попередить можливість допущення помилок працівниками правоохоронних органів. Так як забувати про те, що новим кодексом будуть користуватися саме вони, не потрібно.

У вищезгаданому проекті не враховане поняття злочинів з двома формами вини. В той же час результати нашого дослідження свідчать про те, що таке поняття в новому КК вкрай необхідне. Воно повинне повністю розкрити суть "змішаної форми вини", висвітливши достатньо чітко дії, які охоплюються умислом винного. І ті тяжкі наслідки, які настали в результаті скоєного злочину, але не охоплювались його умислом, хоча особа могла і повинна була передбачити можливість їх настання або передбачала можливість їх настання тощо. Таке поняття можна було б назвати приміром так: "Відповідальність за злочини з двома формами вини", а розкрити його зміст у такому формулюванні: "У тих випадках, коли в результаті скоєння умисного злочину спричиняються тяжкі наслідки, які за чинним законодавством передбачають більш суворе покарання, ніж охоплювалось умислом особи, яка його скоїла, кримінальна відповідальність за такі наслідки може настати лише тоді, коли особа передбачала можливість їх настання, але без достатніх на те підстав самовпевнено розраховувала на запобігання їм. У тих випадках, коли особа не передбачала, але повинна була і могла передбачити можливість настання таких наслідків, тоді такий злочин може бути визнано скоєним умисно".

Не зовсім вдалим був текст ч.1 ст.20 проекту КК (1994 року) "Невинне завдання шкоди (казус)". Тут говорилося, що "завдання наслідків визнається невинним, якщо особа, яка їх спричинила, не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності) і не могла їх передбачити [19]". Як ми бачимо, мова йшла відразу про завдання наслідків, хоча згід-

но з теорією кримінального права, перш за все, повинно констатуватися фактичне скоєння хоча і випадкового, але все ж діяння, так як воно формально є таким. Переконаливою в цьому відношенні є позиція професорів Ф.Г. Бурчака, І.П. Лановенка й інших авторів, які стверджують, що "в теорії кримінального права поняття "випадок" криміналісти звично розглядають лише як суб'єктивну категорію. Гадається правильним дослідити цю проблему в нерозривному зв'язку з об'єктивною стороною [20]". Дійсно, об'єктивно необхідні наслідки в суб'єктивному прояві для осіб, які допустили їх, або наслідки, що викликали шкідливі результати, будуть завжди "випадковими". Тому потрібно говорити про діяння, яке буде визнаватися скоєним невинно, якщо особа, його скоївши, не усвідомлювала і за обставинами справи не могла усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх дій (або бездіяльності), а також не передбачала і за обставинами справи не могла (і не повинна була) передбачити можливості настання суспільно небезпечних наслідків. Разом з тим є необхідність врахувати і можливість передбачення особою, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, настання в результаті своїх дій (або бездіяльності) шкідливих або тяжких наслідків, але не змогла їх відвернути в силу збігу об'єктивних обставин і інших не залежних від неї факторів. Це в цілому буде сприяти ефективному вирішенню зазначених проблем. Але як не прикро це положення взагалі не враховане у новому проекті КК України, підготовленому робочою групою Кабінету Міністрів України (8 березня 1997р.)

Таким чином, підсумовуючи сказане, автор прийшов до таких висновків.

Інтелектуальний момент суб'єктивної сторони незаконного володіння зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами має специфічні особливості, які необхідно враховувати при визначенні форми вини і кваліфікації злочину.

Із такого загальноприйнятого в теорії кримінального права розуміння суб'єктивної сторони витікає тісний зв'язок об'єктивного і суб'єктивного.

Через суб'єктивну сторону, недивлячись на те, що вона відображає вольову, нематеріальну діяльність суб'єкта, завжди проявляється факт об'єктивної дійсності, адже вольова діяльність особи в злочині, як взагалі, так і в будь-якій іншій свідомій поведінці людини, об'єктивується в його діянні.

У проявах волі завжди присутнє своєрідне психічне вольове зусилля, направлене на подолання перешкод, які стоять на шляху до

досягнення поставлених цілей.

Суб'єктивна сторона злочинів, які розглядаються нами, характеризується як умисною, так і необережною змішаною формою вини. По відношенню до факту порушення правил вина особи може бути виражена в формі умислу або необережності. По відношенню до настання або можливості настання тяжких наслідків вина може бути тільки необережною.

У Суб'єктивна сторона досліджуваних злочинів з формальними і матеріальними складами має відмінності в складах злочинів проти загальної безпеки. В основній видовій групі злочинів проти народного здоров'я таких відмінностей, особливо в формі вини, не існує.

Так, одні із них являють собою протиправне поведіння з загальнонебезпечними предметами і передбачають вину лише в формі прямого умислу. В цю групу, згідно з суттю, закладеною в самому законі, входить більшість досліджуваних норм, які захищають громадські інтереси від незаконних дій з загальнонебезпечними предметами — їх носіння, зберігання, придбання, виготовлення або збут, розкрадання, заготівля, переробка, використання, передача або руйнування, вивезення і ввезення та інші протиправні дії.

У другій групі злочинів з матеріальним складом передбачається окреме встановлення вини, яка полягає як у порушенні правил (інструкцій і інших нормативних актів) загальної безпеки, так і в настанні наслідків. Вони характеризуються, як правило, змішаною формою вини. Це, перш за все, норми, які відносяться до видової групи "проти громадської безпеки", що попереджають обіг і поведіння з загальнонебезпечними предметами: порушення правил їх зберігання, використання, обліку, перевезення, пересилання, що можуть потягти за собою тяжкі наслідки.

При скоєнні злочинів, які полягають в незаконному володінні предметами озброєння, ознаки суб'єктивної сторони діянь мають всі загальні риси, притаманні умислу, злочинам з формальним складом.

Разом з тим соціально-політична сутність індивідуальних особливостей, які характеризують об'єктивні ознаки перелічених вище діянь, проявляється в фактичних обставинах умислу суб'єкта, охоплює ці обставини і розкриває їх, знаходячи специфічне, тільки їм притаманне відбиття в інтелекті і волі суб'єкта.

Приймаючи фактичні обставини соціальних ознак діяннях в їх сукупності, винний свідомо скоює вказані дії, усвідомлюючи те, що зброя, бойові припаси і вибухові речовини становлять небезпеку для оточуючих. Свідомість особи, яка постійно впливає на вищеназ-

вані предмети, охоплює можливу шкоду, створювану нею для оточуючих у результаті злочинного володіння загальнонебезпечними предметами, а також скоєння злочинних дій, які становлять велику загрозу, особливо в момент скоєння запланованих і добре розроблених (масштабних) злочинів, коли наражається на небезпеку велика кількість людей. Розуміння іншої загрози - об'єктам, які охороняються законом, - містить і відображає ту мету, яка є внутрішнім переможцем у формуванні невизначеного умислу винного (по відношенню до життя, здоров'я і майна невизначеного кола осіб, нормальної діяльності підприємств, організацій, установ), що полягає в носінні винним зброї, скоєнні інших злочинних, шкідливих для суспільства дій (статті 227¹, 227², 228⁶, 229 КК). Така небезпека настає з початку фактичного володіння зброєю, радіоактивними, отруйними або сильнодіючими речовинами (незалежно від того, наскільки ці дії віддалені від скоєння наступного, більш тяжкого злочину), що свідчить про сукупність об'єктивного і суб'єктивного. В своїй сукупності ці критерії — об'єктивний і суб'єктивний — дають можливість зробити висновок про наявність так званої антисуспільної направленості особи чи про її відсутність.

Злочини проти громадської безпеки з матеріальними складами потребують роздільного встановлення вини, а саме в відношенні діяння і наслідків, і характеризуються, як правило, змішаною (подвійною) формою вини.

У цих складах законодавець окремо характеризує діяння і наслідок як "необережне зберігання вогнестрільної зброї і боєприпасів, якщо це потягло за собою людські жертви або інші тяжкі наслідки" тощо. Звідси і виникає необхідність роздільно вирішувати питання про форму (вид) вини по відношенню до діяння і його наслідків.

Доопрацьований проект Кримінального кодексу України (березень 1997р.) не вирішує існуючі проблеми, що потребують конкретизації кримінально караної необережності, з відмежуванням її відразу від невинного заподіяння шкоди (казусу). Враховуючи, що всі складі злочинів, які скоюються з необережності, в тій або іншій мірі виділяються самим законодавцем у чинному КК. Потрібно лише зазначити те, що "скоєним з необережності може бути визнане тільки те діяння, яке спеціально передбачене відповідною статтею Особливої частини чинного Кримінального кодексу". Слід дати поняття злочинів з двома формами вини, де повністю розкрити суть "змішаної форми вини", висвітливши достатньо чітко дії, які охоплюються умислом винного. І ті тяжкі наслідки, які настали в ре-

зультаті скоєного злочину, але не охоплювались його умислом, хоча особа могла і повинна була передбачити можливість їх настання або передбачала можливість їх настання тощо як відповідальність за злочини з двома формами вини, а розкрити його зміст у такому формулюванні: "У тих випадках, коли в результаті скоєння умисного злочину спричиняються тяжкі наслідки, які за чинним законодавством передбачають більш суворе покарання, ніж охоплювалось умислом особи, яка його скоїла, кримінальна відповідальність за такі наслідки може настати лише тоді, коли особа передбачала можливість їх настання, але без достатніх на те підстав самовпевнено розраховувала на запобігання їм. У тих випадках, коли особа не передбачала, але повинна була і могла передбачити можливість настання таких наслідків, тоді такий злочин може бути визнано скоєним умисно".

Діяння, яке буде визнаватись скоєним невинно, якщо особа, його скоївши, не усвідомлювала і за обставинами справи не могла усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх дій (або бездіяльності), а також не передбачала і за обставинами справи не могла (і не повинна була) передбачити можливості настання суспільно небезпечних наслідків. Разом з тим є необхідність врахувати і можливість передбачення особою, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, настання в результаті своїх дій (або бездіяльності) шкідливих або тяжких наслідків, але не змогла їх відвернути в силу збігу об'єктивних обставин і інших не залежних від неї факторів. Це в цілому буде сприяти ефективному вирішенню зазначених проблем.

При скоєнні злочинів проти громадської безпеки (за виключенням ст. 229 КК) з так званими матеріальними складами і в відношенні можливості спричинення ними шкоди шляхом взаємодії з загальнонебезпечними предметами може бути умисел або необережність. В відношенні ж реального спричинення шкоди — тільки необережність.

У зв'язку з тим, що чинне законодавство передбачає лише дві форми вини - умисел або необережність, необхідно вирішити питання про те, умисними чи необережними є злочини досліджуваної групи. Оскільки суб'єктивну сторону цих злочинів визначає відношення особи до насталих наслідків, поставлене питання потрібно вирішувати диференційовано в залежності від виду наслідків, тобто можливості спричинення шкоди загальнонебезпечним предметам або фактичного спричинення шкоди цими предметами.

Як уже відзначалось, умисне або необережне створення небезпеки спричинення шкоди загальнонебезпечними предметами є на-

слідком злочинів проти громадської безпеки, а умисне спричинення винним шкоди цими предметами лежить за межами складів злочинів проти громадської безпеки, утворюючи новий злочин — проти життя, здоров'я, власності або інших об'єктів. Тому просте порушення правил поведінки з вибуховими речовинами, радіоактивними матеріалами, отруйними і сильнодіючими речовинами може бути як умисним, так і необережним злочином.

Злочини ж проти громадської безпеки, наслідком яких є реальне спричинення шкоди загальній безпеці, загальнонебезпечними предметами, тобто необережне зберігання вогнестрільної зброї і боєприпасів, незаконна пересилка поштою або багажем легкозаймистих або їдких речовин, відносяться до необережних злочинів. До них відносяться також кваліфіковані і особливо кваліфіковані види злочинів проти громадської безпеки, наслідком яких виступає спричинення шкоди загальнонебезпечними предметами.

Для характеристики суб'єктивної сторони злочинів, які розглядаються, певне значення має з'ясування мотиву і мети цих злочинів.

Література:

1. Бурчак Ф.Г., Лановенко И.П. и др. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985. - С.169.
2. Якупов А.Ш. В кн.: Уголовное право УССР. Часть Общая. - К.: Вища школа, 1984. - С.118.
3. Слободяник А.П. Психотерапия, внушение, гипноз. - К.: Здоровье, 1982. - С.184.
4. Курнатовский Г.Г. Парапсихология и правовые науки. - М.: Инфра, 1994.- С.89-103.
5. Теплов В.М. Психология. - М.: Учпедгиз, 1963. - С.171; Платонов К.К., Голубев Г.Г. Психология.- М.: Высшая школа, 1973.- С.92; Курнатовский Г.Г. Парапсихология и правовые науки.- М.: Инфра, 1994.- С.73-89.
6. Див.: Коржанський М.Й. Кримінальне право України. Частина загальна. - К.: Українська видавнича група; 1996. - С.185-216.
7. Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике. - К.: Юринком, 1995.- С.109.
8. Дагель П.С. Проблемы вины в советском уголовном праве // Ученые записки ДВГУ. - Владивосток, 1968.- Вып.21. - Ч.1. - С.147.

9. Див.: Бажанов М.І., Баумін Ю.В. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина. - Харків: Право, 1997. - С.129-153; Суб'єктивна сторона злочину: Лекція. - К.: РВВ УАВС, 1994.- С.9.

10. Соколов Л.Ф. Уголовный закон об оружии: Учебное пособие. - Омск, 1976. - С.29.

11. Иоффе О.С. Ответственность по советскому гражданскому праву.- Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1955.- С.114.

12. Дурманов Н.Д. Уголовная ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения. - М., 1970.- С.48; Матышевский П.С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. - К.: Юринком - редакция "Бюллетеня законодательства и юридической практики Украины", 1996.- С.193.

13. Гришанин П.Ф. Юридическая квалификация хулиганских действий: Лекция.- М., 1969.- С.14.

14. Дагель П.С., Минаев Р.И. Установление субъективной стороны преступления: Учебное пособие - Владивосток: ДВГУ, 1972.- С.30.

15. Бурчак Ф.Г., Лановенко И.П. и др. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985.- С.183.

16. Побегайло Э.Ф. Проблемы квалификации преступлений с нематериальными последствиями: Учебное пособие - М.: Инфра, 1996.- С.64.

17. Коржанский Н.И. Очерки теории уголовного права.- Волгоград, 1992.- С.61-74.

18. Курнатовский Г.Г. Паралпсихология и правовые науки.- М.: Инфра, 1994.- С.115.

19. Кримінальний кодекс України: Проект підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України. - К.: Право, 1994.- С.10; Кримінальний кодекс України. Проект підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України та пояснювальна записка до нього, 1997. С. 6-9.

20. Бурчак Ф.Г., Лановенко И.П. и др. Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. - К.: Наукова думка, 1985.- С.185.

Наукове видання

Литвин Олександр Петрович

ВИНА В СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ І НАРОДНОГО ЗДОРОВ'Я

Авторська редакція.

Підписано до друку 71.12.98 р. Формат 60x84/16.
Папір Амікус. Гарнітура Таймс. Друк циф.дуплікатор.

Ум. друк. арк. 1,5 Обл.-вид. арк. 1,62.

Наклад 300. Зам. 251/12.

Видавництво Товариства "Знання" України
252005, Київ-5, вул. Червоноармійська, 57/3.

Друкарня Ростунова О.Т.
252005, Київ-5, вул. Червоноармійська, 57/3,
тел. 227-41-23